

KESKI-SUOMEN LIITTO

Keski-Suomen sivistyskunnat 2023 raportti
Juha Tolonen ja Markku Suortamo

Keski-Suomi

– kasvatuksen, koulutuksen ja sivistyksen mallimaakunta

Keski-Suomen sivistyskunnat 2023 – hankkeen raportti

Sisällys

1. ESIPUHE	4
2. JOHDANTO	6
3. TAUSTAA	7
3.1. Keski-Suomen sivistyskunnat - Kunnat "syntyvät uudelleen"	7
3.2. Keski-Suomen kunnat	7
Keski-Suomen kunnat – luvun yhteenvetoa	9
3.3. Hyvinvointialueen keskeiset elementit.....	10
3.4. Keski-Suomen sivistyskunnat 2023.....	10
3.5. Sivistyspalveluihin liittyvät yhteistyöverkostot Keski-Suomessa	11
Taustaa -luvun yhteenveto	13
4. KYSELY SIVISTYSTOIMEN JOHDOLLE.....	13
Kysely-luvun yhteenveto.....	14
5. STRATEGIA KUNNAN TOIMINNAN OHJAAJANA	15
5.1.Kuntastrategian lainsäädännöllinen perusta.....	15
5.2. Keski-Suomen kuntien strategiat.....	15
5.3. Keski-Suomen maakunnan strategia.....	16
Strategia-luvun yhteenveto.....	17
6. TAUSTA-AINEISTOA.....	17
6.1. Lasten ja nuorten määrä – Keski-Suomen ennusteet.....	17
Lasten ja nuorten määrä – luvun yhteenveto	19
19	
6.2. Haastattelut.....	20
6.2.1. Haastattelun tavoitteet ja toteutus	20
6.2.2. Yhteisön rooli ja toimivuus verkostossa	20
6.2.3. Yhteistyön toimivuus ja kehittäminen	21
6.2.4. Odotukset Sivistyskunnalle vuodesta 2023 eteenpäin.....	21
6.2.5.Osallistumishalukkuus kevään 2022 työpajoihin.....	23
6.2.6. Muuta esille nostettavaa	23
Haastattelut –luvun yhteenveto.....	24

7. TYÖPAJAT	24
7.1. Toteutuksen kuvaus	24
7.2. Työpajojen osallistujat	25
7.2. Työpajojen tavoitteet ja toteutus	26
Työpajat -luvun yhteenveto	27
8. PALAUTEKYSELYN SALDOA	27
8.1. Työpajojen tekninen onnistuminen.....	27
8.2. Työpajojen sisältö	28
8.2. Vuoropuhelu ja yhteistyö.....	28
8.4. Seuraavat askeleet	29
Palautekyselyn satoa -luvun yhteenveto	29
.....	29
9. KEHITTÄMISKOHTEET	29
9.1. Kunnan tasolla	29
9.2. Seututasolla.....	30
9.3. Maakunnan tasolla	30
Kehittämiskohteet-luvun yhteenveto	31
10. TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA	31
Toimenpide-ehdotukset päätöksentekotasoinnain	32
10.1.1 Kunnan taso.....	32
10.2. Hallinnonaloittain toteutettavat toimenpide-ehdotukset	33
10.2.1. Varhaiskasvatus.....	33
10.2.2. Perusopetus	33
10.2.3. Toinen aste	33
10.2.4. Täydennyskoulutus	33
10.2.5. Sivistyspalveluiden hallinto	33
10.2.6. Muut sivistyspalvelut	34
11. LOPPUSANAT	34

1. ESIPUHE

Keski-Suomen sivistuskunnat 2023 - Kunnat ”syntyvät” uudelleen
Kari Pirinen, kehittämispäällikkö, Keski-Suomen liitto

Keski-Suomen kuntien järjestämät palvelut muuttuvat 1.1.2023 alkaen uuden, koko maakunnan kattavan hyvinvointialueen aloittaessa toimintansa. Hyvinvointialueelle siirtyvät kunnan tai kaupungin järjestämät sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä pelastustoimi. Uudistuksen jälkeen peruskunnat vastaavat osaamisen, kulttuurin ja sivistyksen edistämisestä, elinympäristön ja elinvoiman kehittämisestä sekä paikallisen demokratian edistämisestä.

Henkilöstömäärältään ja taloudelliselta merkitykseltään sivistyspalvelut ovat keskeisin osa peruskunnan tulevaa palvelurakennetta. Tästä johtuen sivistyspalvelut on yksi tärkeimmistä kunnan menestystekijöistä ja luo perustan kunnan ja kuntalaisten hyvinvoinnille. Prosessin myötä kunnat ”syntyvät uudelleen” ja niitä voidaan hyvällä syyllä kutsua sivistyskunniksi.

Keski-Suomen liitto ja Keski-Suomen kunnat ja kaupungit ovat laatimassa strategioitaan tulevien vuosien toiminnan järjestämiselle. Muutosvaiheessa strategialla on suuri merkitys. Hyvinvointialueen muodostamisen lisäksi meneillään on väestöllinen rakennemuutos (mm. syntyvyyden lasku, väestön ikääntyminen, muuttoliike), jonka ennakoiminen on tärkeää, jotta kuntien palvelurakenne vastaa tarvetta mahdollisimman hyvin. Koulutusta haastaa ikäluokkien pieneneminen, kasvavat tarpeet digitaalisten palvelujen kehittämiselle sekä oppivelvollisuuden nosto. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan lasten ja nuorten määrä on vähennemässä Keski-Suomessa. Kuluvana vuonna peruskoulun aloitti noin 3000 oppilasta. Seitsemän vuoden päästä uusia ensimmäisen luokan oppilaita on noin 800 lasta vähemmän. Muuttoliike on perinteisesti tukenut Jyvässeudun kasvua. Väestökehitys rasittaa kuntien toimintaa eri tavoin, mutta kehitys on vääjäämätön.

Keski-Suomen liitto käynnisti syksyllä 2021 *Keski-Suomen Sivistuskunnat 2023* –hankkeen, jonka tavoitteena on tukea kuntia muutostilanteessa sekä strategioiden laadinnassa ja niiden toimeenpanossa. Hankkeen painopisteenä on ollut sivistystoimen johdon ja sivistyslautakunnan keskeisten henkilöiden tukeminen. Tarkastelun lähtökohtana oli varhaiskasvatus ja yleisivistävä opetus mutta varsin pian todettiin, että sivistyspalveluita on perusteltua käsitellä kokonaisuutena ottaen huomioon ammatillisen koulutuksen, liikunta- ja nuorisotyön, kirjasto- ja kulttuuritoimen sekä vapaan sivistystyön.

Sivistyksen ja kulttuurin merkitys ymmärretään laajasti. Kuntien omista käsissä on, mitä asioita painotetaan. Tämä työ lähtee liikkeelle jo kuntastrategian laadinnasta. Yhtä tärkeää on strategian vieminen käytännön toimiksi. Kuinka vahva on esimerkiksi vapaan sivistystyön rooli kunnan palveluissa, määräytyy näistä linjauksista. Myös varhaiskasvatuksen merkitys on korostunut.

Tärkeää sivistystoimen kehittämisessä on myös kiinnittää huomiota hyvinvointialueen ja kuntien rajapinnoilla olevien palveluiden järjestämiseen ja huomioida ne strategioiden toiminta-suunnitelmissa. Lakisääteiset opiskelijahuollon palvelut siirtyvät hyvinvointialueille ja niillä on varsin suuri merkitys oppilaitosten yhteisöllisessä ja yksilökohtaisissa oppilas- ja opiskelija-huollon suunnitelmissa. Palveluiden järjestämisessä on vältettävä katvealueita, jotta oppilaat ja opiskelijat saavat oikea-aikaisen tuen ja avun.

Koulutuksen saatavuus on nousemassa keskeiseksi haasteeksi oppilas- ja opiskelijamäärien pienetessä. Digitalisaatio-osaamisen hyödyntäminen järkevästi korostui niin perusopetuksen kuin toisen asteen opetuksesta puhuttaessa. Ylipäätään etätyökonseptin ja verkko-opetuksen mahdollisuudet tulee selvittää ja kehittää edelleen. Lukioden verkko-opetuksen kehittäminen voisi nousta keskeiseksi kehittämishankkeeksi. Sillä tuettaisiin erityisesti pienten lukioden mahdollisuuksia järjestää monipuolista opetusta.

Opetustoimen hallinnon digitalisuuden kehittämiseksi on käynnistetty valtakunnallinen DigiOne –hanke, jossa Jyväskylän kaupunki on pilottina mukana. Hankkeessa tavoitteena on kehittää kansallinen koulutuksen digitaalinen palvelualusta, jossa on koottuna opettajan, oppijan, rehtorin, huoltajien ja hallinnon käyttämät tiedot, järjestelmät ja palvelut. Hankkeen myötä tavoitellaan merkittäviä säästöjä ja hyötyjä järjestelmissä ja työprosesseissa sekä kehittämisessä.

Keski-Suomen sivistyskunnat 2023 -hanke nostaa esille sivistyspalvelujen tulevaisuuden kehittämistarpeita. Kuntien ja muiden palvelujen järjestäjien on tunnistettava väestökehityksestä, digitalisaatiosta, yhteistyöstä ja yksilöiden tarpeista nousevia muutostarpeita ja tartuttava rohkeasti sivistyspalveluiden kehittämiseen. Muutos ja tulevaisuus ovat täällä jo.

2. JOHDANTO

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palveluiden siirtäminen kuntien tehtävistä 1.1.2023 aloittavien hyvinvointialueiden hoidettavaksi on yksi merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista kautta historian. Tämä muuttaa suuresti myös kuntien tilannetta, koska sosiaali- ja terveystoimen palvelut ovat olleet keskeinen osa kuntien palvelurakennetta sekä taloudeltaan että henkilöstömäärältään. Myös kuntien talousarvioasetelmat muuttuvat osan verorahoituksesta siirryttyä valtion kautta hyvinvointialueille.

”Uuden kunnan” keskeisiä tehtäviä ovat muutoksen jälkeen sivistystoimen palvelut ja kuntien elinvoimaisuudesta huolehtiminen. Edellä olevaan perustuen Keski-Suomen liitto käynnisti syksyllä 2021 *Keski-Suomen Sivistyskunnat 2023*–hankkeen, jonka tavoitteena on tukea kuntia muutostilanteessa ja strategioiden laadinnassa sekä niiden toimeenpanossa.

Hankkeen painopisteenä on ollut tukea sivistystoimen johtoa hahmottamaan kuntien nykytilaa ja tulevaisuutta. Lasten määrä on laskemassa ja se tulee ottaa huomioon suunniteltaessa kasvatusta- ja opetuspalveluita. Hankkeen kohderyhmänä olivat sivistystoimen johtavat viranhaltijat ja sivistyslautakunnan puheenjohtajisto. On muistettava, että sivistyspalvelut on laaja kokonaisuus varhaiskasvatuksesta perusopetuksen kautta toisen asteen koulutukseen. Sivistyspalveluihin sisältyvät lisäksi liikunta- ja nuorisotyö, kirjasto- ja kulttuuritoimi sekä vapaa sivistystyö.

Keski-Suomen sivistyskunnat 2023 –hankkeessa pidettiin kaikkiaan kahdeksan puolen päivän mittaista työpajaa, johon osallistuivat kaikki Keski-Suomen kunnat ja tärkeimmät koulutuksen järjestäjät. Vastaanotto oli hyvin positiivinen ja työpajoissa vallitsi hyvä yhteenkuuluvaisuuden tunne.

Työpajojen tuloksena saatiin koko joukko kehittämis ehdotuksia oman kunnan, seutukunnan ja maakunnan sivistyspalveluiden kehittämiseksi. Kehittämis ehdotusten perusteella laadimme edellä olevalla jaotuksella toimenpide-ehdotukset jatkotyöskentelyn perustaksi. Keski-Suomi on sivistysmaakunta ja sitä kehitystä haluamme edelleen tällä hankkeella vahvistaa.

3. TAUSTAA

3.1. Keski-Suomen sivistyskunnat - Kunnat ”syntyvät uudelleen”

Keski-Suomen kuntien järjestämät palvelut muuttuvat 1.1.2023 alkaen uuden, koko maakunnan kattavan hyvinvointialueen aloittaessa toimintansa. Hyvinvointialueelle siirtyvät kunnan tai kaupungin järjestämät sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä pelastustoimi. Uudistuksen jälkeen peruskunnat vastaavat osaamisen ja kulttuurin (sivistyspalvelut) edistämisestä, elinympäristön ja elinvoiman kehittämisestä sekä paikallisen demokratian edistämisestä.

Henkilöstömäärältään ja taloudelliselta merkitykseltään sivistyspalvelut ovat keskeisin osa peruskunnan tulevaa palvelurakennetta ja ovat näin ollen yksi tärkeimmistä peruskunnan menestystekijöistä. Sivistyspalvelut osaltaan luovat perustan kunnan ja kuntalaisten hyvinvoinnille. Kunnat ”syntyvät uudelleen” ja niitä voidaan hyvällä syyllä kutsua sivistyskunnaksi.

3.2. Keski-Suomen kunnat

Valteri Paakki, maakuntasuunnittelija, Keski-Suomen liitto

Tässä luvussa kuvataan Keski-Suomen maakuntaa ja erityisesti sen kuntia muutamien muutustien mukaan.

Vuoden 2021 lopussa Keski-Suomessa asui 272 683 ihmistä, joista 18,6 % oli alaikäisiä. Sivistyspalveluista Keski-Suomessa vastaa 22 kuntaa. Osa kunnista on keskenään hyvin erilaisia, esimerkiksi väkiluvulla mitattuna Keski-Suomen pienin kunta, Luhanka (703 asukasta 31.12.2021), on koko Manner-Suomen väkiluvultaan pienin, kun taas Keski-Suomen maakuntakeskus Jyväskylä (144 473 asukasta 31.12.2021) on Suomen seitsemänneksi suurin kaupunki.

Kunnat eivät eroa toisistaan vain väkiluvulla mitattuna, vaan myös ikärakenne eripuolilla Keski-Suomea on erilainen. Alle seitsemänvuotiaiden lasten lukumäärässä korostuvat erityisesti Uurainen (10,5 % kunnan väestöstä), Laukaa (8,5 %), Kinnula (8,4 %) ja Muurame (8,5 %). Sen sijaan Kannonkoskella, Joutsassa ja Luhangassa alle seitsemänvuotiaiden määrä väestöstä on alle neljä prosenttia.

0–6-vuotiaiden lasten absoluuttisia määriä tarkasteltaessa selkeästi suurin kunta on Jyväskylä (9 062, 54,9 % koko maakunnan kyseisestä ikäryhmästä). Laukaa (1 605) ja Äänekoski (1 008) ylittävät tuhannen rajapyykin. Samaan aikaan alle sataan 0–6-vuotiaaseen jäävät Kivijärvi (63), Multia (59), Kyyjärvi (59), Kannonkoski (51) ja Luhanka (13).

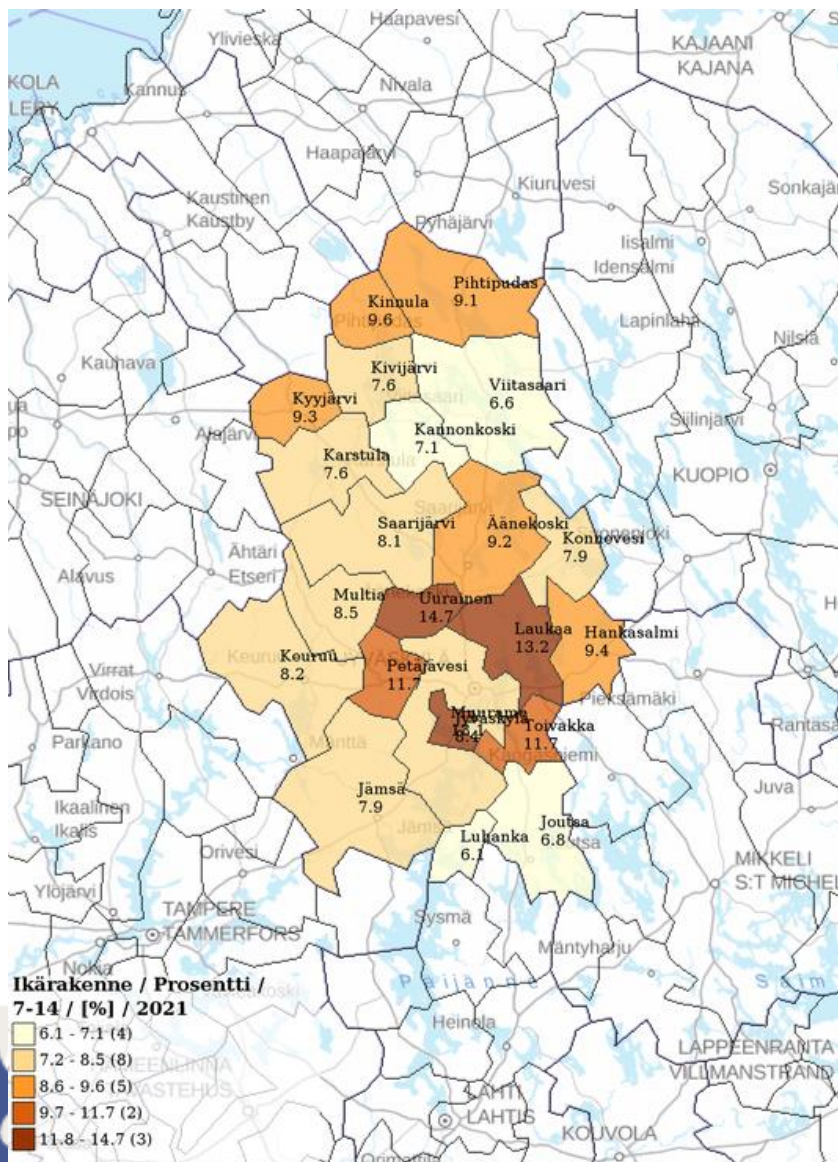
7–14-vuotiaiden suhteellinen osuus on suurin Uraisilla (14,7 % väestöstä), Laukaassa (13,2 %), Muuramessa (13,1 %), Toivakassa (11,7 %) ja Petäjävedellä (11,7 %). Sen sijaan Kannonkoskella (7,4 %), Joutsassa (6,8 %), Viitasaarella (6,6 %) ja Luhangassa (6,1 %) 7–14-vuotiaiden suhteellinen osuus kunnan väestöstä on maakunnan pienintä.

Myös 7–14-vuotiaiden määrissä maakunnan keskuskaupunki Jyväskylä on aivan omilla lukemillaan (12 179, 49,5 % koko maakunnan kyseisestä ikäryhmästä). Laukaa (2 480) ja Äänekoski (1 690) ovat myös tässä ikäryhmässä maakunnan toiseksi ja kolmanneksi suurimmat

kunnat. Myös viiden pienimmän kunnan joukko on tuttu: Multia (127), Kyyjärvi (115), Kannonkoski (93), Kivijärvi (83) ja Luhanka (43).

15–17-vuotiaiden ikäryhmä on suhteellisesti suurin Muuramessa (4,5 % väestöstä), Laukaassa (4,4 %) ja Kannonkoskella (4 %). Suhteellisesti pienin kyseinen ikäryhmä on Joutsassa (2,5 %), Kyyjärvellä (2,4 %) ja Luhangassa (2,1 %). Absoluuttista määrää katsottaessa suurimpia ovat tässäkin ikäryhmässä Jyväskylä (4 601), Laukaa (819) ja Äänekoski (677). Pienimpiä ovat Kivijärvi (33), Kyyjärvi (30) ja Luhanka (15).

Tilastokeskus on viimeisimmän kerran päivittänyt tiedot koulutuksen järjestäjistä ja oppilaitoksista helmikuussa 2021 (<https://stat.fi/tilasto/kjarj>). Tuolloin Keski-Suomessa oli yh-

Elinympäristön tietopalvelu Liiteri
Tilastokeskus

teensä 99 peruskoulua, 2 peruskouluasteen erityiskoulua ja yksi perus- ja lukioasteen koulu. Lukioita oli 17. Jyväskylässä (29 peruskoulua, 1 perus- ja lukioasteen koulu ja 2 peruskouluasteen erityiskoulua) ja Laukaassa (12 peruskoulua) peruskouluja on maakunnassa selkeästi eniten. Myös Jämsässä (7), Äänekoskella (7) ja Keuruulla (6) peruskouluja on merkittävä määrä. Muissa kunnissa peruskouluja on alle viisi kuntaa kohden. Kannonkoskella, Karstulassa, Kivijärvellä, Kyyjärvellä, Luhangassa ja Multialla on yksi peruskoulu kussakin.

Seitsemässä kunnassa ei Keski-Suomessa ole lukiota. Nämä kunnat ovat Uurainen, Toivakka, Kannonkoski, Kivijärvi, Kyyjärvi, Luhanka ja Multia.

Perusopetuksen oppilaitoksista 17 on alle 50 oppilaan kokonaisuuksia. 50–99 oppilaan perusopetuksen oppilaitoksia on 16. Suuria yli 500 oppilaan perusopetuksen oppilaitoksia Keski-Suomessa on 21. Keskimääräinen perusopetuksen oppilaitoksen koko Keski-Suomessa on 273 oppilasta.

Oppilasnäkökulmasta katsottuna koulujen saavutettavuus on iso kysymys, ja myös tältä osin Keski-Suomi on moninainen maakunta. Muuramessa (98,6 % alakouluikäisistä alakoulu enintään 5 kilometrin etäisyydellä), Jyväskylässä (96,8 %) ja Laukaassa (95,6 %) liki kaikki alakouluikäiset asuvat enintään 5 kilometrin etäisyydellä lähimmästä alakoulusta. Sen sijaan Kivijärvellä vain 57,1 % asuu enintään 5 kilometrin etäisyydellä lähimmästä alakoulusta ja Kannonkoskella vastaava luku on 47,1 %. Myös yläkoulun saavutettavuudessa on selkeitä eroja maakunnan kuntien välillä. Muurame on ainoa kunta, jossa yli 90 % (92,7 %) yläkouluikäisistä asuu enintään viiden kilometrin päässä yläkoulusta. Seitsemässä kunnassa luku jää alle 50 %.

Lukiokoulutuksen osalta paras saavutettavuus on Kinnulassa, jossa 82,4 % lukioikäisistä asuu enintään 5 kilometrin etäisyydellä lukiosta. Kuten edellä tuotiin ilmi, seitsemässä kunnassa Keski-Suomessa ei ole lainkaan lukiota.

Keski-Suomen kunnat – luvun yhteenvetoa

- *Keski-Suomen kunnat ovat hyvin erilaisia monilla muuttujilla mitattuna, jota voidaan pitää myös rikkautena ja Keski-Suomen ominaispiirteenä.*
- *Kunnan ja seutukunnan vahvuudet on syytä hyödyntää maksimaalisesti.*
- *Koulutuksen saavutettavuus on vielä varsin hyvä.*

3.3. Hyvinvointialueen keskeiset elementit

Tuleva muutos on yksi merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista. Maa on jaettu 21 hyvinvointialueeseen, joista Keski-Suomen maakunta on yksi. Kukin hyvinvointialue toimii hallinnollisesti itsenäisenä organisaationa ja saa rahoituksen pääosin valtiolta. Samalla sote-rahoitusjärjestelmä uudistetaan tarvevakioituihin kriteereihin perustuvaksi. Verotusoikeutta hyvinvointialueilla ei ole, mutta sitä selvitetään parlamentaarisesti.

Uudistuksen tavoitteena on mm. turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut hyvinvointialueella asuville, parantaa palvelujen saavuutta ja saavutettavuutta, kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin sekä hillitä kustannusten kasvua.

Hyvinvointialueiden perustaminen muuttaa myös kuntien perinteistä roolia kuntalaisten palvelujen järjestämisessä. Kunnat vastaavat jatkossakin sivistyspalveluiden järjestämisestä. Keski-Suomen liitto ja Keski-Suomen kunnat ja kaupungit ovat laatineet tai parhaillaan laatimassa strategioitaan tulevien vuosien toiminnan järjestämiselle. Tässä muutosvaiheessa strategialla on erityisen suuri merkitys. Hyvinvointialueen muodostamisen lisäksi meneillään on rakennemuutos (mm. syntyvyyden muutokset, väestökehitys, muuttoliike), jonka ennakointi on myös tärkeää tiedostaa, jotta kuntien palvelurakenne vastaa tarvetta mahdollisimman hyvin.

3.4. Keski-Suomen sivistyskunnat 2023

Edellä olevaan perustuen Keski-Suomen liitto käynnisti syksyllä 2021 *Keski-Suomen Sivistyskunnat 2023* –hankkeen, jonka tavoitteena on tukea kuntia muutostilanteessa ja strategioiden laadinnassa sekä niiden toimeenpanossa.

Hankkeen painopisteenä on ollut sivistystoimen johdon ja sivistyslautakunnan keskeisten henkilöiden tukeminen. Tarkastelun lähtökohtana oli varhaiskasvatus ja yleissivistävä opetus mutta varsin pian todettiin, että sivistyspalveluita on perusteltua käsitellä kokonaisuutena ottaen huomioon ammatillinen koulutus, liikunta- ja nuorisotyö, kirjasto- ja kulttuuritoimi sekä vapaa sivistystyö.

Hanketta on esitelty sivistysjohtajien verkoston tapaamisissa ja kuntajohtajien kokouksessa joulukuussa 2021. Sivistysjohtajille tehtiin Webropol -kysely lähtötilanteen ja toiveiden kartoittamiseksi. Lisäksi haastateltiin muita koulutuksen järjestäjinä olevien oppilaitosten johtoa.

- *Jyväskylän kesäyliopisto: rehtori Leena Meriläinen ja koulutussuunnittelija Ville Hirvikoski ja Tuomo Kuivalainen,*
- *Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto: rehtori Jukka Lerkkanen ja koulutuspäällikkö Muru Linjala,*
- *Gradian lukiokoulutuksen liikelaitoksen rehtori Samuli Laitinen ja ammatillisen koulutuksen rehtori Pirjo Kauhanen,*
- *Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskuksen johtaja Jouni Kurkela,*
- *Jyväskylän normaalikoulu: johtava rehtori Antero Hietamäki, rehtori Aapo Halonen ja Markus Leppiniemi,*
- *Valteri-koulu Onervan rehtori Anne Korhonen,*
- *Jyväskylän Steiner koulun rehtori Toimi Niiniketo,*
- *Jyväskylän Kristillisen koulun rehtori Petteri Muotka,*
- *Nuorten Suomi toiminnanjohtaja Eeva-Liisa Tilkanen ja*
- *Keski-Suomen nuorisotyön koordinaattori Pauliina Lahtinen*
- *OAJ:n Keski-Suomen piirin alueasiantuntija Jukka Lummelahti*

Hankkeen toteuttamisen keskeisin työmuoto oli viran- ja toimenhaltijoille sekä luottamushenkilöille pidetyt työpajat. Jokaiselle ryhmälle pidettiin kaksi n. neljän tunnin työpajaa, joiden tavoitteena oli

- Hahmottaa oman ja alueen kuntien nykytilaa ja kehityssuuntia
- Sisäistää Sivistyskunta 2023 – ajatusta
- Edistää kunnan sisäistä ja seutuyhteistyötä
- Vahvistaa Keski-Suomea sivistysmaakuntana

Keski-Suomen kunnat jaettiin neljään ryhmään:

Ryhmä 1: Kannonkoski, Karstula, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi sekä Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus

Ryhmä 2: Konnevesi, Pihtipudas, Saarijärvi, Viitasaari ja Äänekoski

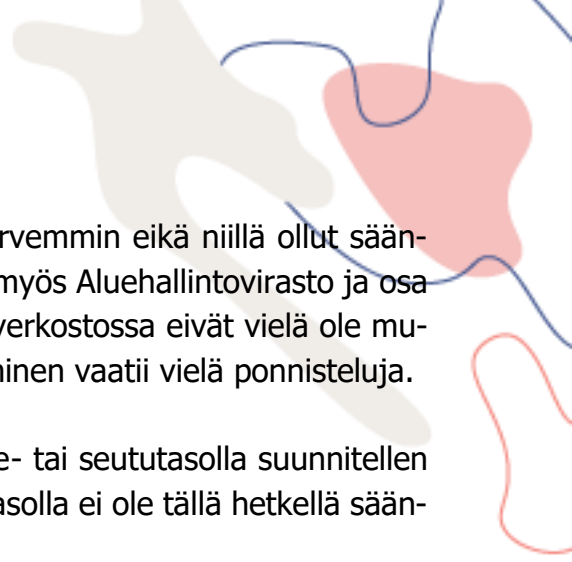
Ryhmä 3: Hankasalmi, Joutsa, Jyväskylä, Laukaa, Luhanka, Toivakka sekä Jyväskylän kesäyliopisto, Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto, Valteri koulu Onerva, Gradia, Jyväskylän normaalikoulu, Jyväskylän kristillinen koulu ja Jyväskylän Steinerkoulu

Ryhmä 4: Jämsä, Keuruu, Multia, Muurame, Petäjävesi ja Uurainen

Ryhmäjaolla tavoiteltiin jo olemassa olevan yhteistyötradition jatkamista.

3.5. Sivistyspalveluihin liittyvät yhteistyöverkostot Keski-Suomessa

Sivistyspalveluissa on tällä hetkellä monia yhteistyöverkostoja ja ne ovat kehittyneet hyvään suuntaan. Sivistystoimen johtajat ovat kokoustaneet kahden kuukauden välein Keski-Suomen

liiton kutsumana. Aikaisemmin kokoontumiset tapahtuivat harvemmin eikä niillä ollut säännöllisyyttä. Verkostoon ovat liittyneet korona-aikana mukaan myös Aluehallintovirasto ja osa muiden koulutusorganisaatioiden edustajia. Sivistysjohtajien verkostossa eivät vielä ole mukana kaikki koulutuksen järjestäjät, joten verkoston laajentaminen vaatii vielä ponnisteluja.

Varhaiskasvatuksen viranhaltijaverkostot toimivat lähinnä alue- tai seututasolla suunnitellen oman alueensa varhaiskasvatuksen yhteistyötä. Maakunnan tasolla ei ole tällä hetkellä säännöllistä yhteistyöverkostoa tai yhteisiä kokouksia.

Toisen asteen koulutuksessa yhteistyö on pääosin erilaisten kehittämishankkeiden kautta tapahtuvaa yhteistyötä. Hankkeita on ollut viime vuosina varsin paljon, joten sitä kautta oppilaitokset ovat tulleet tutuiksi toisilleen. Gradia vastaa Jyväskylän alueen ja eteläisen Keski-Suomen ammatillisesta koulutuksesta. Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopisto, POKE, puolestaan pohjoisen Keski-Suomen ammatillisesta koulutuksesta. Gradia vastaa myös Jyväskylän lukiokoulutuksesta. Muut lukiot ovat osa kuntien sivistystointia.

Vapaan sivistystyön järjestämisessä on jo pitkät perinteet opistojen yhteistyöstä. Kunnilla on yhteisiä kansalaisopistoja tai kansalaisopisto voi toimia kahden tai useamman kunnan alueella. Lisäksi rehtorit pitävät yhteisiä kokouksia vapaan sivistystyön suunnittelemiseksi.

Kirjastotoimi on laajasti verkostoitunut. Keski-Suomen alueella toimii Keski-kirjastot ja siihen kuuluvat kaikki Keski-Suomen kunnat ja Pirkanmaalla sijaitseva Kuhmoisten kunta. Kirjastoissa käy mm. yhteinen kirjastokortti, jolla voi lainata ja varata aineistoa kaikista verkostoon kuuluvista kirjastoista.

Muissa sivistyspalveluissa verkostoyhteistyö on vähäisempää johtuen siitä, että palvelut ovat pitkälle paikkakuntaakohtaisia. Liikuntapaikkasuunnittelussa yhteistyötä tarvitaan, koska esimerkiksi liikunta- ja ulkoilureitit menevät usein kuntarajojen yli (esimerkiksi Metsoreitti Jyväskylästä Laukaan kautta Suolahteen).

Yksi konkreettisin yhteistyöverkosto toimii opettajien täydennyskoulutuksen suunnittelussa ja järjestämisessä. Jyväskylän kesäyliopisto ylläpitää täydennyskoulutuksen suunnitteluverkostoa (O3 -verkosto) ja toteuttaa opettajien, oppilaitosten ja kuntien esittämiä koulutustoi-veita opettajien ja rehtoreiden ammattitaidon ylläpitämiseksi. Keski-Suomen kunnat osallistuvat kustannuksiin asukasmäärän mukaisessa suhteessa. Verkosto on järjestänyt kahden vuoden välein mm. suurta KEOS-koulutustapahtumaa, johon on osallistunut n. 2500 varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen opettajaa ja rehtoria.

Taustaa -luvun yhteenveto

- *Väestöennusteet ennakoivat asukasmäärän Keski-Suomen kunnissa vähenvän voimakkaasti.*
- *Kuntien on suunniteltava huolellisesti palvelujen tarjoamisen uudet tuulet ja järjestämistavat.*
- *Keski-Suomen kunnilla on vahvat perinteet seudullisen yhteistyön tekemisessä.*

4. KYSELY SIVISTYSTOIMEN JOHDOLLE

Tammikuussa 2022 lähetettiin Keski-Suomen kuntien sivistysjohtajille kysely Sivistyskunta 2023 –hankkeen toteuttamiseksi. Kyselyn vastausten yhteenveto löytyy täältä: https://keski-suomi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Liite-1_Keski-Suomen-sivistysjohtajien-kysely_lyhyt-kooste.pdf

Kyselyllä selvitettiin lähtötilannetta, mm. mitä toimia kunnissa on käynnistetty hyvinvointialueen aloittamisen vuoksi. Tärkeää oli myös informoida kuntia meneillään olevasta hankkeesta ja kerätä osallisten toiveita toteutuksesta. Lisäksi kyselyllä haluttiin kartoittaa mitä mahdollisuuksia ja uhkia kunnille seuraa hyvinvointialueen käynnistämisestä ja mitkä asiat erityisesti askarruttavat viranhaltijoita tässä tulevassa muutoksessa. Vastaukset (23 kpl) saatiin kaikilta sivistysjohtajilta. Muutamissa kunnissa vastaaminen toteutettiin ryhmätyönä.

Yleisenä havaintona voidaan todeta, että kunnissa on valmistauduttu muutokseen varsin hyvin. Kunnan palvelurakenteen muutoksista ollaan hyvin tietoisia. Viranhaltijat ovat olleet valmisteluissa mukana, joten sitä kautta tietoisuus on hyvällä tasolla. Näin kunnat ovat päässeet hyvin vaikuttamaan hyvinvointialueen palvelujen suunnitteluun. Erityisesti tämä näkyy oppilas- ja opiskelijahuollon palveluissa, joka tulee olemaan yksi keskeisimmistä hyvinvointialueen ja kuntien yhdyspinnoista ja yhteistyön kohteista.

Vastaajista puolet arvioi, että kunnan luottamushenkilöillä ei ole vielä riittävästi tietoa muutoksista. Luottamushenkilöt eivät luonnollisesti voi olla kovin lähellä suunnittelua ja valmistelua, joten tästä syystä johtuen myös tietoa on vähemmän. Tiedottaminen luottamushenkilöiden suuntaan onkin tässä tilanteessa tärkeä ja siihen tulee kiinnittää jatkossa enemmän huomiota.

Keski-Suomen kunnissa on alkanut keskustelu sivistyspalveluiden roolista ja millä tavalla se näkyy kunnan strategiatyössä. Kolmasosa vastaajista arvioi, että sivistystoimen arvostus ja merkitys kasvaa, kun sosiaali- ja terveystyö siirtyvät hyvinvointialueille. Muutamissa kunnissa on alkanut tai alkamassa sivistystoimen palvelustrategian tai kehittämissuunnitelman laadinta. Myös palvelurakenne on otettu pohdintaan mukaan. Lapsimäärän vähenemisen vuoksi päiväkotij- ja kouluverkon laajuus on myös otettu tarkastelun kohteeksi.

Hyvänä asiana koettiin, että kuntatalouden ennustettavuus paranee muutoksen myötä. Pienet kunnat arvioivat saavansa lisää monipuolisempia palveluita käyttöönsä, koska hyvinvointialue pystyy paremmin rekrytoimaan lisää ammattitaitoista henkilöstöä.

Vastaajat olivat toisaalta huolestuneita siitä, heikentykö palvelujen saatavuus ja palvelujen taso nykyisestä. Lisäksi hyvinvointialueen ja sivistystoimen toimijoiden yhteistyö voi katketa ja matalan kynnyksen yhteistyö voi vähentyä ja siiloutua. Neljäsosa vastaajista oli myös huolestuneita siitä, riittävätkö kunnan resurssit uuden kunnan toimintoihin ja esimerkiksi sivistyspalveluihin. Väheneekö kunnalle päätyvien verotulojen määrä, suhteessa järjestettäviin palveluihin, osan verotuloista siirryttyä hyvinvointialueelle? Miten palvelut saadaan järjestettyä ilman, että kustannukset kasvavat?

Yleinen huoli oli, miten oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden saatavuus varmistetaan jatkossa. Kunnilla on ollut vaikeuksia täyttää kaikkia avoimia opiskeluhuollon tehtäviä ja jonot palvelujen piiriin ovat tästä syystä pidentyneet.

Kuntien asukasmäärän lasku heijastuu myös palveluihin ja yksi huolenaihe on, miten tässä tilanteessa palvelut voidaan sopeuttaa tarpeeseen. Tämä näkyy erityisesti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen järjestämisessä ja kuntien päiväkotij- ja kouluverkkorakenteessa.

Kysely-luvun yhteenveto

- *Kuntien viranhaltijat ovat hyvin perillä hyvinvointialueen valmistelusta ja sivistyskuntien synnystä.*
- *Poliittisten päättäjien tietoisuutta yllä mainitusta asiasta tulee lisätä.*
- *Opiskeluhuollon palvelujen saatavuuden turvaaminen huoleltaa.*

5. STRATEGIA KUNNAN TOIMINNAN OHJAAJANA

5.1. Kuntastrategian lainsäädännöllinen perusta

Kuntalain (10.4.2015/410) 37 §:n mukaan kunnan tulee laatia ja hyväksyä kuntastrategia, jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Lisäksi kuntastrategian tulee perustua arvioon kunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteuttamiseen. Kuntastrategiassa tulee määritellä myös sen toteutumisen arviointi ja seuranta.

Kuntaliiton mukaan elävän kuntastrategian olemus voidaan tiivistää viideksi kulmakiveksi:

1. Kuntastrategian rooli ja merkitys on paikallisesti keskusteltava ja määriteltävä.
2. Elävä kuntastrategia on historian, nykyisyyden ja tulevaisuuden tulkintaa.
3. Elävä kuntastrategia on kokonaisuus, joka muodostuu yhdestä strategiasta, sitä toteuttavista poikkihallinnollisista ohjelmista sekä toimiala- ja yksikkökohtaisista tulkinnoista tai suunnitelmista.
4. Elävä kuntastrategia on valintoja toinen toistaan tärkeämpien asioiden välillä: asioita on priorisoi-tava ja kaikkea ei voida sisällyttää osaksi kuntastrategiaa.
5. Elävä kuntastrategia on verkostotoimintaa, vuorovaikutusta ja jatkuva prosessi.

Kaikissa Keski-Suomen kunnissa kuntastrategioita on käsitelty viime vuonna alkaneen uuden valtuustokauden aikana. Osassa kuntia edellisen valtuustokauden strategiaa on päivitetty tai ollaan parhaillaan päivittämässä nykyhetken tilanteen mukaisesti. Suurin osa Keski-Suomen kunnista on hyväksynyt päivitetyn strategian nykyisen valtuuston toimesta.

Keski-Suomen kuntien strategioihin täältä: <https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Liite-2-Keski-Suomen-kuntien-uudet-strategiat-linkit.pdf>

5.2. Keski-Suomen kuntien strategiat

Keski-Suomen kunnat ja kaupungit ovat aloittaneet uutta valtuustokautta koskevien kuntastrategioiden laadinnan vuonna 2021. Osa kunnista on pitänyt voimassa edellisen valtuustokauden strategian ja päivittänyt sen uuden valtuustokauden alussa. Osalla kunnista strategiatyö on vielä kesken tai jo hyväksytty strategia ulottuu jo tuleviin vuosiin, esimerkiksi Petäjävedellä vuoteen 2025 saakka. Viimeisimpänä kuntastrategian ovat hyväksyneet kesäkuussa 2022 mm. Laukaa ja Keuruu.

Kaikkien Keski-Suomen kuntien strategioille on yhteistä se, että kuntalaisten hyvinvointia halutaan edistää. Se näkyy kuntien painopistealueina, joissa hyvinvointi, hyvä asuminen, elämän mielekkyys ja laadukkaat palvelut koetaan tärkeinä. Toisina keskeisinä strategisina pai-

nopeastealueina ovat elinvoima, elinkeinoelämän vahvistaminen ja kasvuedellytysten turvaaminen yrityksille. Myös kuntatalouteen, henkilöstöön ja kestäväan kehitykseen liittyvät painopistealueet ovat useiden kuntien strategioissa mukana.

Sivistyspalvelut eivät erityisesti nouse esille Keski-Suomen kuntien strategioissa. Sivistuspalvelut ovat osa hyvinvoinnin ja hyvän arjen edistämistä ja tästä syystä sivistyspalvelut kokonaisuudessaan ovat osa hyvinvoinnin rakentamista. Toivottavaa on, että strategioiden toimeenpanosuunnitelmissa sivistyspalvelut nousevat esille, koska niiden merkitys kasvaa kuntien palvelurakenteessa sosiaali- ja terveyspalveluiden siirryttyä hyvinvointialueelle. Yhtä lailla muut ”uusien kuntien” tehtävät (elinvoiman turvaaminen eri tavoilla ja taloudesta huolehtiminen) ansaitsevat paikkansa yksityiskohtaisemmissa suunnitelmissa.

Jyväskylän kaupunki on muista kunnista poiketen nostanut uudessa strategiassaan esille sivistyksen jo strategian etusivulle. Strategian nimi on *Kasvava ja kansainvälinen sivistyskaupunki*, jossa painopistealueina ovat koulutus- ja kulttuurikaupunki, elinvoiman kaupunki, liikuntapäika kaupunki ja resurssiviisas kaupunki.

Tärkeää on myös kiinnittää huomiota hyvinvointialueen ja kuntien rajapinnoissa liikkuvien palveluiden järjestämisessä ja huomioida ne strategioiden toimintasuunnitelmissa. Esimerkiksi lakisääteiset oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut siirtyvät hyvinvointialueille ja niillä on varsin suuri merkitys oppilaitosten yhteisöllisessä ja yksilökohtaisissa oppilashuollon suunnitelmissa. Vuoropuhelu kuntien ja hyvinvointialueen kesken on tärkeää, jotta palveluiden järjestämisessä ei syntyisi katvealueita ja oppilaat ja opiskelijat saavat oikea-aikaisen tuen ja avun opintojen suorittamiseen.

5.3. Keski-Suomen maakunnan strategia

Valtteri Paakki, Keski-Suomen liitto

Maakunnan yhtenäinen kehittämistahto ilmaistaan maakuntastrategiassa. <https://strategia.keskisuomi.fi/> Keski-Suomen liiton joulukuussa 2021 hyväksytyn strategian punaisena lankana on kokonaiskestävyys Keski-Suomen kasvussa ja kehityksessä siis pyritään luonnon, ihmisen ja talouden sopusointuun.

Osana strategiaa olevassa maakuntasuunnitelmassa määritellään aluekehittämisen tavoitteet aina vuoteen 2050 saakka. Kolme keskeisintä toimenpidekokonaisuutta henkivät maakunnan yhteistä visiota, pyrkimystä rakentaa Keski-Suomesta vastuullisuuden tähtitaivas, joka auttaa navigoimaan – meitä ja meille, läheltä ja kaukaa.

Elinvoimaisuus ja osaaminen näyttelevät keskeistä roolia vision tavoittelussa ja saavuttamisessa. Keski-Suomen on oltava teknologiakehityksen edelläkävijä, yrittäjyyden ja työn muutosvoima, osaava ja ennakoiva maakunta. Saavutettavuus ja elinympäristö tulevat maakunnan kehittymistä. Resurssiviisaus ja vastuullisuus, varmat ja nopeat yhteydet sekä puhdas luonnonympäristö ovat arkipäivää. Kehittämistyötä tehdään hyvä vointi ja yhteenkuuluvuus kiintotähtenä. On tärkeää huolehtia ihmisten hyvinvoinnista työn ja teknologian murroksessa, ja tehdä kehittämistyötä maakunnallisesti yhdessä.

Osana strategiaa on myös maakuntaohjelma vuoteen 2025 asti. Sivistys ja sen merkitys Keski-Suomessa näkyy läpi ohjelman. Keskisuomalainen hyvinvointi rakentuu oppimiselle, osaamiselle tutkimukselle ja innovaatioille. On tärkeää huolehtia sivistyksen perustasta ja elinikäisestä oppimisesta lapsuudesta alkaen. Teknologian murros, yhteiskunnan läpäisevä digitalisaatio, tarjoaa mahdollisuuksia oppimiseen ja koulutukseen.

Kaikki kehittämistyö pohjautuu arvoihin. Keski-Suomen yhdessä valittuja arvoja ovat oikeamielisyys, uteliaisuus ja rohkeus. Näitä arvoja vahvistetaan ja ylläpidetään kunnissa ja kuntien sivistyspalveluissa. Keskisuomalainen hyvinvointi rakentuu oppimiselle, osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille.

Strategia-luvun yhteenveto

- *Kuntastrategia on tärkeä kunnan tulevaisuutta vahvistava asiakirja*
- *Keski-Suomen liiton strategia luo pohjaa koko maakunnan kehittämissuunnitelmille.*
- *Strategia voisi sisältää myös linjauksia siitä, mitkä palvelut kunta tuottaa itse ja mitkä yhdessä naapurikuntien kanssa.*
- *Jotta strategia tulisi tutuksi myös kuntalaisille sen olisi hyvä olla näkyvästi esillä kunnan nettisivuilla.*

6. TAUSTA-AINEISTOA

6.1. Lasten ja nuorten määrä – Keski-Suomen ennusteet

Tilastokeskuksen 31.12.2021 aineiston mukaan lasten ja nuorten määrä on vähenemässä Keski-Suomessa. Tänä vuonna (2022) peruskoulun aloittaa n. 3000 oppilasta. Seisemän vuoden päästä uusia ensimmäisen luokan oppilaita on n. 2200, joten vähennys on n. 800 lasta. Tämä tarkoittaa laskennallisesti noin 35 ekaluokan perusopetusryhmää vähemmän.

Esimerkiksi Laukaassa peruskoulun aloittaa tänä syksynä 322 lasta. Viime vuonna Laukaassa syntyi 168 lasta, joten pudotus on merkittävä. Myös Jyväskylässä viime vuonna syntyneitä lapsia on 163 vähemmän kuin uusia peruskoululaisia. Sama trendi on havaittavissa lähes kaikissa Keski-Suomen kunnissa. Pienemmissä kunnissa muutos ei ole lukumääräisesti suuri tai lasten määrä pysyy kutakuinkin ennallaan. Seutukohtaiset tiedot täältä: https://keski-suomi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Liite-3_seutukohtaiset-vaestotiedot.pdf

KESKI-SUOMEN LIITTO

Asukasmäärä ikäluokittain 31.12.2021 Keski-Suomen kunnissa

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Hankasalmi	13	28	28	33	29	41	38	43	63	54	47	59	59	58	59	55	37	43	52	34	20
Joutsa	19	19	20	13	25	19	35	40	33	30	27	44	36	40	43	44	31	35	25	27	16
Jyväskylä	1332	1248	1168	1213	1311	1395	1467	1518	1469	1508	1584	1569	1621	1521	1540	1592	1508	1602	1713	1912	2440
Jämsä	112	100	82	129	116	139	159	162	174	209	210	209	212	203	218	202	200	203	193	193	154
Kannonkoski	7	9	9	6	5	8	8	4	14	11	12	14	13	15	11	19	21	14	15	7	8
Karstula	20	16	31	16	18	32	24	34	25	36	37	30	41	41	42	49	48	43	34	37	22
Keuruu	51	64	48	69	59	74	79	98	94	91	108	105	99	91	98	88	82	100	92	85	56
Kinnula	19	19	19	17	22	20	17	22	19	23	13	18	18	16	22	16	16	18	17	15	5
Kivijärvi	8	9	9	12	9	9	7	12	9	11	5	8	11	11	16	14	11	8	4	6	6
Konnevesi	11	17	12	19	20	18	26	21	19	20	28	32	25	30	33	23	29	24	30	15	25
Kyyjärvi	6	6	9	13	6	13	11	14	10	18	16	20	14	10	10	15	12	4	10	15	2
Laukaa	176	179	215	216	212	293	315	322	322	337	306	327	305	290	282	304	280	243	221	139	83
Luhanka	2	2	1	2	2	3	1	10	5	5	6	5	7	3	2	5	6	5	3	3	5
Multia	5	10	9	7	12	9	7	11	21	8	18	20	14	22	14	15	14	16	8	11	10
Muurame	110	105	112	101	129	127	167	175	174	166	183	172	159	165	162	168	150	146	130	110	52
Petäjävesi	32	26	35	32	39	37	53	54	40	49	53	67	56	58	51	48	45	36	28	20	
Pihlajpudas	17	17	28	27	31	27	26	46	32	44	37	46	53	48	51	53	41	46	50	28	30
Saarjärvi	43	62	52	75	64	79	93	83	82	87	88	97	90	107	104	110	97	96	97	70	64
Toivakka	15	23	22	25	18	22	28	28	34	33	43	43	44	29	27	35	29	24	17	16	13
Uurainen	53	48	45	57	53	63	62	54	66	73	68	73	76	70	60	47	52	41	39	20	14
Vittasaari	46	29	40	46	51	52	38	46	54	46	50	59	54	51	49	51	50	60	59	51	50
Äänekoski	137	124	126	139	158	157	175	185	201	213	225	218	210	229	230	241	230	213	239	180	150
KOKO MAAILMANTA	2234	2160	2120	2267	2389	2637	2820	2981	2983	3063	3160	3221	3228	3106	3131	3197	2992	3029	3084	3002	3245

Lähde: Tilastokeskus, Väestöbarometri, väestöpäivitetty 31.3.2022 [viikattu 16.5.2022]

Edellä oleva kehitys johtuu siitä, että syntyvyys on ollut laskusuunnassa aina-vuodesta 2009 lähtien aina vuoteen 2020 saakka. Vuonna 2021 syntyvyys on kääntynyt kuitenkin nousuun ja viime vuonna Keski-Suomessa syntyi 83 lasta enemmän kuin v. 2020. Syntyvyydessä suurimmat muutokset tapahtuivat vuosina 2015-2017, jolloin syntyvyys oli alimmillaan.

Elävänä syntyneiden lasten määrä 2005-2021 kunnittain

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hankasalmi	34	43	50	54	53	57	51	51	66	43	34	42	26	26	25	25	13
Joutsa	27	44	41	34	32	38	23	25	34	34	37	15	24	10	18	16	18
Jyväskylä	1576	1741	1670	1643	1747	1708	1714	1668	1581	1588	1570	1445	1377	1276	1255	1306	1355
Jämsä	204	198	229	198	221	193	197	200	166	155	161	137	114	129	83	100	110
Kannonkoski	12	16	8	10	15	16	13	11	9	7	8	9	5	10	9	8	7
Karstula	47	43	36	37	41	31	37	34	24	36	24	33	19	18	31	12	19
Keuruu	87	82	96	99	93	101	102	93	91	95	79	81	69	71	47	63	52
Kinnula	16	13	21	15	18	14	13	24	18	20	16	22	25	17	17	20	19
Kivijärvi	15	16	17	11	8	10	7	11	8	12	9	5	6	12	7	8	7
Konnevesi	23	23	28	31	23	23	19	13	15	18	20	15	21	20	9	15	9
Kyyjärvi	13	13	9	11	11	19	19	16	19	16	11	15	8	16	11	6	7
Laukaa	210	212	207	223	239	256	226	246	260	273	239	236	188	181	194	164	168
Luhanka	5	2	3	4	6	6	4	7	6	10	1	4	2	1	0	1	2
Multia	17	19	16	20	15	17	16	10	21	9	6	11	12	7	10	13	5
Muurame	117	127	98	119	117	105	119	112	107	111	106	83	86	84	87	91	108
Petäjävesi	31	40	39	36	34	44	50	41	54	44	38	35	34	30	32	26	31
Pihlajavesi	49	57	55	42	48	47	35	40	29	45	22	25	30	28	28	15	17
Saarjärvi	93	108	102	112	97	97	80	87	80	78	88	90	60	75	52	61	44
Toivala	25	30	28	19	31	34	33	33	24	28	20	17	15	22	19	22	17
Uurainen	52	31	56	59	55	53	55	60	57	51	60	54	44	45	35	46	50
Virtasaari	45	52	43	43	51	49	48	41	49	43	31	54	46	43	38	31	47
Äänekoski	217	225	215	212	217	223	237	223	204	199	177	160	153	129	137	111	138
Koko maakunta	2915	3135	3067	3032	3192	3141	3098	3046	2922	2915	2757	2588	2364	2250	2144	2160	2243

Lähde: Tilastokeskus, Syntyneet, lasko päivitetty 6.5.2022 [viitattu 29.5.2022]

Muuttoliike tulee kuitenkin huomioida ja todellinen tilanne kuuden vuoden päästä voi olla toinen kuin mitä syntyvyyden perusteella tällä hetkellä voi päätellä. Muuttoliikettä kuvataan tässä yhteydessä kotimaisesta kuntien välisestä nettomuuttoliikkeestä kertovalla tilastolla:

Keski-Suomen kunnissa lasten ja nuorten nettomuutto on ollut kaikissa ikäryhmissä (0-4, 5-9, 10-14, 15-19 ja 20-24) negatiivinen Jämsässä, Kinnulassa ja Äänekoskella. Muissa kunnissa edellä olevissa ikäryhmissä on sekä positiivista että negatiivista nettomuuttoa. Erityisesti Muurameen ja Laukaaseen on muuttanut perheitä, joissa on alle 10-vuotiaita lapsia. Vastaavasti Jyväskylästä on muuttanut perheitä, joilla on alle 5-vuotiaita lapsia. Todennäköistä on, että muuttoliike on suuntautunut juuri Muuramen ja Laukaan suuntaan. Ikäluokissa 15-19 ja 20-24 Jyväskylä on nettomuutossa ainoa kunta Keski-Suomessa, jolla on positiivinen nettomuutto. Tämä selittyy opiskelijoiden muutolla kotipaikkakunniltaan Jyväskylään. Suurimmat häviäjät ovat näissä ikäluokissa Laukaa ja Jämsä.

Lasten ja nuorten määrä – luvun yhteenveto

- Keski-Suomessa lasten määrä vähenee ja lapsiperheitä muuttaa kunnasta toiseen. Tämä tulee ottaa huomioon lasten ja nuorten palveluissa ja kuntien palveluverkossa.
- Kuuden vuoden päästä (2028) Keski-Suomessa on laskennallisesti noin 35 perusopetuksen opetusryhmää vähemmän kuin lv. 2022-2023.
- Varhaiskasvatuksessa lasten määrän väheneminen näkyy jo lähivuosina. Muutos ei välttämättä ole suuri, jos päivähoidon tarve edelleen kasvaa.
- Opiskelijamäärän vähenemisen vaikutus toisen asteen koulutuksen järjestämiseen alkaa vaikuttaa 2030-luvun alusta.

6.2. Haastattelut

Keski-Suomen sivistysjohtajien verkoston toiminnassa on mukana myös ”oheistoimijoita”, merkittäviä opetuksen ja kasvatuksen toteuttajia ja järjestäjiä. Heille ei ollut järkevää lähettää samaa kyselyä kuin sivistysjohtajille. Niinpä päätimme haastatella nämä tahot.

Oheistoimijoihin eli haastateltaviin kuuluvat:

Jyväskylän kesäyliopisto, Jyväskylän Avoin yliopisto, Gradia, POKE, Jyväskylän normaalikoulu, Valteri-koulu Onerva, Steiner-koulu, Kristillinen koulu, Nuorten Suomi, Keski-Suomen nuorisotyön koordinointi ja OAJ:n Keski-Suomen piirin alueasiantuntija.

6.2.1. Haastattelun tavoitteet ja toteutus

Haastattelujen tavoitteena oli:

- Jakaa tietoa meneillään olevasta Sivistyskunnat 2023-hankkeesta
- Avata toimijoiden roolia Keski-Suomen sivistysjohtajien verkostossa
- Nostaa esiin toimijoiden näkemyksiä ja toiveita keskinäisessä ja verkostoyhteistyössä

Haastattelut toteutettiin pääosin helmikuussa 2022. Suurin osa niistä toteutettiin lähitapaamisina koronapandemian jo hieman hellitettyä. Kaikki tahot halusivat erittäin mieluusti osallistua haastatteluun ja tuoda osaamisensa tätäkin kautta yhdessä hyödynnettäväksi.

6.2.2. Yhteisön rooli ja toimivuus verkostossa

Kaikki haastateltavat yhtä lukuun ottamatta ovat kuuluneet jo hyvän tovin mukana verkoston toiminnassa. Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopisto, POKE, lienee syytä kutsua mukaan heti seuraavaan verkoston tapaamiseen.

Usea haastateltava nosti esille sen, että verkostossa käsiteltävät asiat eivät aina suoranaisesti kosketa ko. toimijoiden arkea. Tämä on luonnollista, kun ajatellaan oheistoimijoiden roolia suhteessa sivistystoimen johdon tehtäväkenttään kunnan sivistyksen eteenpäin viejänä. Tästä huolimatta kaikki pitivät erittäin tärkeänä saada olla mukana verkoston toiminnasta. Kokoukset avaavat kunnissa meneillään olevia asioita antaen taustaa kunkin toimijan omalle työlle.

Koronapandemia on rajoittanut lähitapaamisia. Tätä harmiteltiin, koska yksi tärkeä osa verkostoa on toinen toistensa tuntemisen lisääntyminen ja yhteistyömahdollisuuksien paraneminen.

6.2.3. Yhteistyön toimivuus ja kehittäminen

Haastateltavat pitivät sivistysjohdon verkostoa erittäin tarpeellisena ja yhteistyötä edistävänä foorumina. Se on paikka jakaa ajankohtaisia, koko maakuntaa koskevia, kysymyksiä ja vuoropuhelussa pohtia niiden kehittämistä ja eteenpäin viemistä.

Vaikka kaikki käsiteltävät asiat eivät suoraan kosketakaan haastateltuja ja heidän yhteisöjään, pitivät haastateltavat tärkeänä saada olla mukana kuulemassa, missä mennään ja mikä on ajankohtaista.

Verkottumiselle foorumi antaa erinomaiset mahdollisuudet. Koronapandemian aiheuttamaa nettikokousaikaa moitittiin. Lähitapaamisissa pystytään paremmin tutustumaan ja luomaan yhteistyösuhteita.

Pandemian ”ansiosta” on hypätty aikamoinen digiloikka. Tätä uutta osaamista tulisi järkevällä tavalla hyödyntää myös sivistysjohdon yhteistyössä.

Haastateltavat pitivät myös tärkeänä oman yhteisön esille tulemisen yhteisissä tapaamisissa. Tästä esimerkkinä toteamus: ”Jyväskylän yliopisto on koko maakunnan yliopisto”. Kaikki haastateltavat korostivat puheessaan yhteistyötä niin lähiseudulla kuin koko maakunnan tasolla.

6.2.4. Odotukset Sivistyskunnalle vuodesta 2023 eteenpäin

Yhteisenä näkemyksenä esille nousi koulutus- ja kasvatustalvelujen merkitys kuntien toiminnassa. Niiden on oltava vahvoja. Erityisesti varhaiskasvatuksen osuuden merkitystä korostettiin. Sen tulisi saada aiempaa suurempi painoarvo. Myös varhaiskasvatuksen seudullista yhteistyötä olisi syytä lisätä.

Yhteistyön ja luottamuksen ilmapiiri on jo nyt hyvä. Sitä pitää entisestään kehittää. Sivistyksen ja kulttuurin merkitys ymmärretään laajasti. Kuntien omassa käsissä on, mitä asioita painotetaan ja korostetaan. Tämä työ lähtee liikkeelle jo kuntastrategian laadinnasta. Yhtä tärkeää on strategian operationaalistaminen käytännön toimiksi kunnassa. Kuinka vahva on esimerkiksi vapaan sivistystyön rooli kunnan palveluissa, määräytyy näistä linjauksista.

Koulutuksen saatavuus on nousemassa keskeiseksi haasteeksi oppilas- ja opiskelijamäärien pienetessä.

Digitalisaatio-osaamisen hyödyntäminen järkevästi korostui puheenvuoroissa niin perusopetuksen kuin toisen asteen opetuksesta puhuttaessa. *Ylipäättään etätyökonseptin ja verkko-opetuksen mahdollisuudet tulee selvittää ja kehittää edelleen.*

Perusopetuksen osalta Suomen Kuntaliitto on toteuttamassa valtakunnallista verkostokouluhanketta vuosina 2022-2024. Hankkeen tavoitteena on ennen kaikkea kuntien välisiä perusopetuslain mukaisia yhteistyömuotoja hyödyntäen tunnistaa ja kehittää uudenlaisia toimivia ratkaisuja perusopetuksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä opetusjärjestelyiden laadulliseen kehittämiseen eri puolilla maata. Hankkeen nimi on Kohti kuntaperusteisia verkostoperuskouluja. Lisätietoa täältä: <https://www.kuntaliitto.fi/hyvinvointi-ja-sivistys/sivistystoimen-kehittaminen/kohti-kuntaperusteisia-verkostoperuskouluja>

Lukioiden verkko-opetuksen kehittäminen saattaisi nousta keskeiseksi kehittämishankkeeksi. Sillä tuettaisiin erityisesti pienten lukioiden mahdollisuuksia järjestää monipuolista opetusta.

Monissa puheenvuoroissa nostettiin esille KEOS:in henkiin herättäminen. Se on koettu erinomaiseksi yhteisfoorumiksi koko kasvatus- ja opetuslalle. Se tuo myös esille keskisuomalaisen osaamisen laadukkuuden. KEOS saisi nousta valtakunnalliseksi kasvatus- ja opetusalan konferenssiksi. Seuraavan KEOS-tapahtuman suunnittelu on käynnistynyt Jyväskylän kaupungin aloitteesta.

KEOS (Keski-Suomen Osaava) on Keski-Suomen maakunnan opetushenkilöstölle suunnattu koulutustapahtuma, jota on järjestetty joka toinen vuosi Jyväskylän Paviljongissa. Tapahtuma on koonnut n. 3000 kasvatus- ja opetusalan ammattilaisia varhaiskasvatuksesta aina toisen asteen koulutukseen saakka. Mukana on myös korkeakoulujen henkilöstöä ja opiskelijoita sekä Keski-Suomen kuntien ja koulutusorganisaatioiden johtajia ja päättäjiä.

Uhkana haastateltavat pitivät talouden ennusmerkkien epävarmuutta. Oppilasmäärien väheneminen pienentää myös valtionosuuksia. Samoin esille nousi, kuinka kunnat pystyvät huolehtimaan kaikista niille lain mukaan kuuluvista tehtävistä.

Opetustoimen hallinnon digitalisuuden kehittämiseksi on käynnistetty valtakunnallinen DigiOne –hanke, jossa Jyväskylän kaupunki on pilottina mukana.

DigiOne on Vantaan kaupungin käynnistämä hanke, jossa on mukana, Espoon, Jyväskylän, Lahden, Oulun, Tampereen, Turun ja Vantaan kaupungit sekä Kuntien Tiera. Hankkeen tavoitteena on luoda oppimisen ja koulutuksen järjestelmiä yhteen kokoava valtakunnallinen digitaalinen palvelualusta, jonka avulla parannetaan oppimista ja hyvinvointia sekä tuotetaan tehokkaasti laadukkaita koulutuksen palveluita. Digitaaliselle palvelualustalle kootaan kaikki opettajan, oppijan, rehtorin, huoltajien ja hallinnon käyttämät tiedot, järjestelmät ja palvelut käyttäjäystävälliseksi kokonaisuudeksi.

Hanke alkoi vuonna 2019 ja kestää vuoden 2023 loppuun ja tänä aikana tuotetaan palvelut perusopetukseen ja lukioon. Palvelualustan suunnittelussa huomioidaan kuitenkin myös varhaiskasvatus ja ammatillinen koulutus, jotta niihin liittyvät palvelut voidaan liittää alustaan myöhemmin. Hanketta rahoittaa kuntien lisäksi Business Finland. Hankeajan jälkeen palveluiden kehittämistä koordinoi Kuntien Tiera. <https://www.jyvaskyla.fi/talous-ja-strategia/hankkeet/digione-hanke-2021-2023>

6.2.5. Osallistumishalukkuus kevään 2022 työpajoihin

Kaikki tahot ilmaisivat halukkuutensa olla mukana aktiivisesti kevään työpajoissa. Mm. Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto ilmoitti haluavansa tukea koko maakunnan kehittymistä ja tuovansa lisäarvoa täydennyskoulutukseen, myös videovälitteisesti. Samoin Jyväskylän kesäyliopisto ja Jyväskylän normaalikoulu ovat valmiit ottamaan haastetta opetusalan henkilöstön täydennyskoulutuksen kehittämiseksi koko maakunnan alueella. Valteri-koulu Onerva haluaa tehostaa yhteistyötä kaikkien maakunnan kuntien kanssa myös sivistystoimen johdon verkostoa hyödyntäen. Lisäksi Jyväskylän steinerkoulu ja Jyväskylän kristillinen koulu ovat ja haluavat olla kiinteä osa koko maakunnan monipuolista opetuksen tarjontaa.

6.2.6. Muuta esille nostettavaa

Haastatteluissa nousi esiin lukuisia yksittäisiä asioita. Tässä niistä keskeisimmät.

Jyväskylän kesäyliopistolla on hyvät verkostot jo valmiina yhteisesti hyödynnettäväksi.

Toisen asteen koulutuksen järjestäjänä Gradia toi esiin mm. seuraavaa:

- verkko-opetuksen pedagoginen kehittäminen
 - lähtökohtana opiskelijasta huolehtiminen – ohjauksen ja tuen merkitys
 - - e-Gradia - ohjaus
- oppilasmäärien kehityksen huomioon ottaminen koko maakunnassa
- ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhteistyökokoukset (Keski-Suomen liitto)
- omistajakuntien kanssa tapaamiskierrokset säännöllisesti

POKE:ssa nostettiin esille se, että Opetus- ja kulttuuriministeriö on uudistamassa toisen asteen koulutuksen kokonaisuutta. Sillä voi olla merkittäviä vaikutuksia mm. pienten lukioiden asemaan.

Lisäksi toivottiin myös yhteenvetoa koko Keski-Suomen kasvatus- ja opetustarjonnasta.

EduFutura Jyväskylä on Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston oppimisen, tutkimuksen ja kehittämisen osaamiskeskittymä. Oppilaitokset muodostavat kansallisesti ja kansainvälisesti vaikuttavia tutkimus-, kehittämis- ja yhteistyöverkostoja, jossa kehitetään tulevaisuuden oppimiskäytäntöjä ja luodaan

opiskelijoille monipuolisia mahdollisuuksia joustaviin opintopolkuihin ja ristiinopiskeluun. <https://edufutura.fi/>

Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että Keski-Suomi on vahva kasvatuksen ja opetuksen maakunta varhaiskasvatuksesta korkea-asteeseen saakka.

Haastattelut –luvun yhteenveto

- *Haastatteluissa ilmeni erittäin suuri yhteistyöhalukkuus ja tahto tehdä maakunnallista kasvatuksen ja opetuksen kehittämistyötä.*
- *Yhteistyörakenteiden tulisi tukea käytännön toimintaa.*
- *Sivistystoimi tulee nähdä kokonaisuutena, jossa otetaan huomioon myös vapaan sivistystyön, liikunnan, kirjaston, taiteen perusopetuksen ja kulttuurityön mahdollisuudet hyvinvoinnin edistäjinä.*
- *Keski-Suomi on vahva kasvatuksen ja opetuksen maakunta!*

7.1. Toteutuksen kuvaus

Hankkeen toiminnan ytimenä ovat olleet työpajatyöskentelyt. Ne toteutettiin suunnitelman mukaan neljässä ryhmässä, kaksi neljän tunnin työpajaa kussakin.

Työpajojen suunnittelussa otettiin kuntien toiveet huomioon mahdollisimman hyvin. Sivistysjohtajille tehdyn kyselyn työpajoja koskevat tulokset löydät täältä: https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Liite-1_Keski-Suomen-sivistysjohtajien-kysely_lyhyt-kooste.pdf

Kunnat ja ”oheistoimijat” nimesivät yhdyshenkilöt yhteydenpitoa varten. Tämäkin toimi hyvin. Lähtökohtana oli saada mukaan kuntien sivistysjohtoa ja sivistyslautakunnan puheenjohtajistoa. Tavoitteena oli mahdollistaa kunnan sisäistä ja kuntien välistä vuoropuhelua ja tavoitteenasettelua. Kyselyn tulokset tukivat ajateltua toimintatapaa. Tosin viiden kunnan vastauksissa ei esitetty poliittisia päättäjiä mukaan lainkaan. Palautekyselyssä tämän vuoropuhelun mahdollistuminen sai kuitenkin vankan tuen.

Oheistoimijoiden mukaan kutsuminen osoittautui erittäin onnistuneeksi ratkaisuksi. Lisäksi seudullisesti isäntäkunnat kutsuivat paikallisia toimijoita mukaan.

Työpajat toteutettiin huhti-kesäkuussa. Sivistysjohtajien selkeä näkemys oli, että siirretään toteutusta myöhempään kevääseen niin, että se voidaan toteuttaa lähikokoontumisena. Tämä oli erittäin onnistunut ratkaisu.

Vaikka työpajaryhmien kunnilla on jo pitkältä ajalta tottumusta palaveroida keskenään, oli näille tapaamisille erityistä tilausta. Korona-pandemian vuoksi tapaamiset oli hoidettu nettiyhteyksin. Yli kahden vuoden aikana henkilöstöä oli vaihtunut niin viranhaltijoissa kuin poliittisissa päättäjissäkin. Tutustuminen lähti hyvin käyntiin.

Työpajat toteutettiin vapaaehtoisuuden pohjalta eri kunnissa. Kunta tarjosi tilat ja kahvituksen. Näistä erityiset kiitokset vastuullisille. Toteutuspaikkakuntina olivat: Karstula ja Kannonkoski, Äänekoski ja Viitasaari, Jyväskylä sekä Jämsä ja Petäjävesi.

7.2. Työpajojen osallistujat

Ensimmäiseen työpajaan kutsu saatiin lähtemään hieman liian myöhään. Tämä johtui mm. koronapandemian asettamien rajoitusten purkamispäätösten odottelusta. Tästä huolimatta kutsu otettiin hyvin vastaan ja liki kaikista kunnista mukana oli toiveemme mukaan poliittisia päättäjiä (pol) ja päätöksenteon valmistelijoita/viranhaltijoita. Kutsumme jälkimmäisiä yhteisellä nimityksellä viranhaltijat (vh), olivat he kunnan tai yhteistyökumppanin palkkalistoilla.

	1. työ paja			2. työ paja			yh tee nsä			
Ryhmä	pol	vh	yht	pol	vh	yht	pol	vh	yht	
1	3	6	9	3	5	8	6	11	17	
2	2	7	9	3	5	8	5	12	17	
3	10	17	27	6	14	20	16	31	47	
4	8	11	19	7	12	19	15	23	38	
Yhteensä							42	77	119	
							%	35,3	64,7	100

Taulukko 2 Työpajojen osallistujat ryhmittäin ja aseman mukaan

Kaikkiaan työpajoista kertyi 119 osallistumiskertaa. Yksittäisiä osallistujia oli yhteensä 78. Osa siis osallistui vain toiseen työpajaan, osa molempiin. Naisia (53,8 %) oli mukana olleista hieman enemmän kuin miehiä (46,2 %).

	suku		puoli
Ryhmä	nainen	mies	yht
1	5	7	12
2	7	6	13
3	19	14	33
4	11	9	20
Yhteensä	42	36	78
	53,8	46,2	100,0

Taulukko 3. Osallistujien jakaantuminen sukupuolen mukaan ryhmittäin

7.2. Työpajojen tavoitteet ja toteutus

Motto 1: *“On aika katsoa asioita tuorein silmin”, Ismo Leikola 2021*

Motto 2: *“Kun nukkuu, ei tapahdu mitään, kun on hereillä, voi saada kalan”, Matti Nykänen*

Mottojen yhteenvedona voidaan todeta, että sivistyskuntiin siirryttäessä on syytä olla hereillä ja katsoa kaikkia asioita tuorein silmin.

Työpajan perusrakenne oli kaikissa ryhmissä sama. Työpajojen ohjelmat löytyvät täältä: <https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Tyopajojen-ohjelmat-Keski-Suomen-sivistyskunnat-2022.pdf>

Työpajojen tavoitteiksi kirjattiin:

- *Hahmottaa oman ja alueen kuntien nykytilaa ja kehityssuuntia*
- *Sisäistää Sivistyskunta 2023 – ajatusta*
- *Edistää kunnan sisäistä ja seutuyhteistyötä*
- *Vahvistaa Keski-Suomea sivistysmaakuntana*

Työpajan aloitti “isäntäkunnan” puheenvuoro. Siinä kunnan edustaja esitteli oman kuntansa tapaa valmistautua tulevaan muutokseen.

Työpajan vetäjät esittelivät viimeisimpiä väestöennusteita koskien kyseistä seutua. Ennusteiden mukaan muutokset ovat rajuja seuraavan vuosikymmenen ajan. Syntyvyys on vähentynyt, muutto maakunnan ja valtakunnan sisällä on suurta.

Oppilasmäärät niin varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessakin pienenevät radikaalisti. Asioita on todellakin osattava katsoa tuorein silmin. Mitä meillä on edessä 10-15 vuoden päästä? Mitä palveluja tuotamme itse, mitä teemme yhdessä toisten kuntien kanssa?

Näistä kysymyksistä keskusteltiin pienryhmissä, jotka oli muodostettu heterogeenisuusperiaatteella. Samassa ryhmässä sekä päättäjiä että valmistelijoita. Pääsääntöisesti istuttiin yhteisessä pöydässä naapurikuntien edustajien kanssa.

Kokonaisuutena työpajat sujuivat erittäin hyvin. “Isäntäkunnan puheenvuorot” toivat ajatuksia herättävää informaatiota ko. kuntien näkökulmasta. Valmistellut alustukset virittivät runsaasti keskustelua niin isommassa ryhmässä kuin pienryhmätyöskentelyssäkin.

Henki oli hyvä. Keski-Suomen kunnilla on vahvaa osaamista kuntien väliseen yhteistyöhön. Sivistyskunnan syntyminen nähtiin enemmän mahdollisuutena kuin uhkana.

Työpajat -luvun yhteenveto

- *Työpajat olivat erinomainen toteutustapa sivistyskunta 2023 – ajatuksen jakamiseksi seuduittain.*
- *Työpajojen työskentely pohjasi kuntien yhteistyön perinteelle.*
- *Työpajojen henki oli erittäin myönteinen, yhteistyöhön kannustava ja tulevaisuuteen uskova.*

Toisen työpajan päätteeksi osallistujilta kysyttiin mielipiteitä toteutuneesta. Webropolilla tehty kysely tuotti yhteensä 61 vastausta. Kun yksittäisiä osallistujia oli kaikkineen 78, voidaan vastausten määrää (78,2 %) pitää erinomaisena. Kiitokset vastaajille.

Vastausten kokonaisuus on huomattavan positiivinen, josta toteuttajina olemme iloisia ja ylpeitäkin. Koko yhteenveto löytyy täältä: https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Liite-10_palautekyselyn-yhteenveto.pdf

8.1. Työpajojen tekninen onnistuminen

Aluksi kysyttiin työpajojen toteutumisen yleisiä piirteitä. Ennakkotiedottamisen (keskiarvo 4,1) katsottiin onnistuneen hyvin. Korona-pandemian vaikutukset olivat tässä selvästi näkyvissä. Haluttiin lähitapaamista – tilojen järjestyminen vei oman aikansa. Lopulta onnistuttiin mainiosti. Työpajojen vetäjät olivat tehtäviensä tasalla – väitteen keskiarvo (4,6) oli erinomainen. Tuntuu hyvältä, että saatoimme olla osallistujiemme arvoisia.

Alueelliset työpajat koettiin oikeaksi (4,2) ratkaisuksi. Yksittäinen vastaaja antoi arvion 1. Poliittisten päättäjien ja virkahenkilöiden kutsuminen yhteisiin työpajoihin sai hyvän (4,7) arvion. Kun tavoitteena on kunnan sisäisen ja seutukunnan yhteistyömahdollisuuksien löytäminen tarvitaan jo valmisteluvaiheessa molempien osapuolten tiivistä yhteistyötä.

Työpajojen ryhmäkeskustelut käytiin tarkoituksellisesti sekaryhmissä. Jokaiseen ryhmään, ”tiimiin” pyrittiin saamaan eri kuntien edustajia sekä päättäjiä ja valmistelijoita. Tätä toimintatapaa pidettiin hyvänä (4,3).

Tilat saatiin käyttöön järjestävien kuntien tuella. Pieniä hankaluuksia oli tekniikan ja sisäilmankin kanssa, mutta kokonaisuudessaan kaikki meni hyvin (4,2).

Sanallista palautetta työpajojen järjestämisestä ja teknisistä kysymyksistä:

- Avoimissa vastauksissa todettiin kuitenkin työpajojen olleen hyvää virittelyä yhteistyön edistämiseksi ja keskustelun avaamiseksi

- Vastauksissa nähtiin prosessi tarpeelliseksi. Joissakin vastauksissa toivottiin hieman laajempaa näkökulmaa: Esimerkiksi hyvinvointialueen mukaan ottaminen ja sivistyksen ymmärtäminen opettaja-/koulutusnäkökulmaa laajempaan, mm. kulttuuri ja kirjasto
- Alustuksia keuhuttiin. Paljon kehuja sai myös avoin keskustelu ja ideointi. Toisaalta osa osallistujista olisi kaivannut fasilitoidumpaa keskustelua.
- Nähtiin, että prosessi on vasta alussa ja tehtävää on vielä paljon. *Tämänkaltaista yhteistoimintaa ja asioiden jakamista/pohtimista tarvittaisiin lisää.*

8.2. Työpajojen sisältö

Työpajojen sisältö vastasi melko hyvin (4,0) osallistujien ennakkotoiveita. Osa vastaajista olisi toivonut laajempaa kattausta sivistystoimialasta – kulttuuri, liikunta, yleinen hyvinvointi ja nuorisotyö jäivät hyvin vähälle keskustelulle.

Järjestäjien puolelta voitaneen todeta, että kutsutut valmistelijat ja päättäjät ovat vastuussa koko kunnasta, koko sen sivistystoimesta, mitään osa-aluetta unohtamatta.

Suurin osa (4,1) ilmoitti saaneensa uutta tietoa Sivistyskuntavaiheeseen siirtymisestä. Tähän voidaan olla tyytyväisiä. Alustuksia, ”tiedon jakamista”, oli tarkoituksellisesti melko vähän. Pääpaino haluttiin pitää osallistujien omassa aktiivisuudessa ja asiantuntijuudessa.

8.2. Vuoropuhelu ja yhteistyö

Vuoropuhelusta oman kunnan väen kanssa todettiin, että sitä ei ollut riittävästi (3,4). Tätä selittää varmastikin työpajojen tiimijaon määrittäminen järjestäjien taholta heterogeeniseksi. Osa vastaajista tosin totesi, että automatkat työpajapaikkakunnille käytettiin oman kunnan tilanteiden pohdiskeluun.

Vuoropuhelua lähikuntien kollegojen kanssa sen sijaan oli riittävästi (4,1). Tarkoituksenakin oli herätellä katsomista kuntarajan yli – mitä on järkevää tehdä itse ja mitä naapurien (seutukunnan) kanssa yhdessä.

Työpajojen ilmapiiri oli yhteistyöhön kannustavaa (4,7)! Tätä tulosta on syytä hehkuttaa. Tämä kertonee myös siitä yhteistyön ja yhdessä tekemisen kulttuurista, joka keskisuomalaisissa kunnissa vallitsee. Ei olla takamatkalla! Tästä on hyvä mennä eteenpäin

Sanallista palautetta työpajojen sisältöön ja vuoropuheluun liittyen (poimintoja):

- *Vuoropuhelu olisi ollut parempaa, jos osallistujia olisi ollut enemmän*
- *Matka-aika on useammankin osallistujan toimesta hyödynnetty kunnan omien asioiden ruotimiseen*
- *”Vapaan sivistystyön rooli on tärkeää muistaa myös Keski-Suomessa. Kansalaisopistojen lisäksi Keski-Suomessa on kuusi kansanopistoa”*

- *”Jatkossa voisi vielä syventää aiheita ja tuoda vaikka eri kuntien strategioita esittelyyn kunhan valmistuvat sekä keskittyä vaikka joihinkin aihepiireihin erityisesti”*

8.4. Seuraavat askeleet

Näkemyksiä seuraavista askeleista kartoitettiin kolmella kysymyksellä. Jatkotoimet saivat liki varauksettoman kannatuksen.

	kyllä	%	ei	%	yht	%
Nyt toteutettujen työpajojen tapaista työskentelyä on tarpeen jatkaa syksyllä 2022.	53	88,3	7	11,7	60	100,0
Nyt toteutettujen työpajojen tapaista työskentelyä on tarpeen jatkaa kevällä 2023.	53	91,4	5	8,6	58	100,0
Koko maakunnan yhteenvetoseminaari on tarpeen syksyllä 2022.	56	93,3	4	6,7	60	100,0

Taulukko 4. Osallistujien toiveet työpajatoiminnan jatkumisesta

Yhteistyö nähdään tarpeelliseksi. Osa tosin katsoo, että välttämättä juuri tämä foorumi ei ole sitä varten. Mahdollista jatkoa ajatellen on tärkeää varmistaa osallistuminen joka kunnasta etukäteen ja ottaa sivistys huomioon käsitteen laajassa merkityksessä. Lisäksi etäosallistumismahdollisuutta pidetään hyvänä.

Palautekyselyn satoa -luvun yhteenveto

- *Työpajat onnistuivat hyvin niin teknisesti kuin sisällöllisestikin.*
- *Poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden vuoropuhelu oli runsasta ja syvällistä.*
- *Työpajoille toivottiin jatkoa niin syksyksi 2022 kuin keväksi 2023.*
- *Yhteenvetoseminaaria alkusyksyyn 2023 pidettiin välttämättömänä.*

9. KEHITTÄMISKOHTEET

Työpajojen osallistujille tehdyn palautekyselyn osana kysimme myös vastaajien näkemyksiä kehittämiskohteiksi sivistyskunnissa, seutukunnilla ja maakunnan tasolla.

9.1. Kunnan tasolla

- *Yhteistyö, mm. elinikäisen oppimisen tiimoilta; tiiviimpi yhteinen työ varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä; tiiviimpi vuoropuhelu eri viranhaltijoiden ja koulutuksen järjestäjien kesken*
- *Hyvinvointi- ja kulttuurityön edistäminen; kulttuuri- ja liikuntatoimen vahvistaminen; vapaa-ajan palveluiden turvaaminen; hyvinvointisuunnitelman tekeminen; hyvinvointityön koordinointi ja tehtävät; ennalta ehkäisevän hyvinvoinnin edistäminen*
- *Hanketyön edistäminen*
- *Nykyisten palveluiden laadun säilyttäminen ja ennaltaehkäisevän toiminnan ylläpitäminen; laadukkaan ja tasapuolisen opetuksen järjestäminen ja varmistaminen; monipuolinen ainevalikoima yläkoulussa ja lukiossa*
- *Strategista ajattelua tarvitaan enemmän; koko kunnan etu keskiössä; tulevaisuuden visiointi ja resurssointi; sivistystoimen strategia osana kuntastrategiaa*
- *Sivistystoimen organisaatio*
- *Etäopiskelu; uudet digitaaliset opetustekniikat ja opetusympäristö*
- *Musiikki- ja kansalaisopistoyhteistyö*
- *Koulutusmyönteisyys*
- *Opiskeluhooltoon tulevien muutosten päivittäminen; opiskeluhoollon verkostojen tunnistaminen; ennaltaehkäisevä työ sivistystoimessa; varhainen puuttuminen perhetyöhön, oppimisvaikeuksiin ja tuen tarpeeseen; yhteisöllinen oppilashuolto ja koulujen/vakan hyvinvointi; tukipolut kunnossa erityiseen ja psyykkiseen tukeen lapsille ja nuorille*
- *Opettajien työhyvinvointi*
- *Opettajakoulutus*
- *Kiusaamisen estäminen ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen.*

9.2. Seututasolla

- *Päätäjien kanssa yhteistä keskustelua; päätäjien yhteiset tapaamiset säännöllisesti; yhteistyö koko pohjoisen Keski-Suomen tasolla; seudullisen yhteistyön vahvistaminen; vertaistuki*
- *Hyvinvointi- ja kulttuurityön edistäminen; kulttuurinen nuorisotyö; hyvinvointikoordinaattorin virka yhteisenä*
- *Hanketyön edistäminen; hankeyhteistyö*
- *Henkilöstön osaamisen kehittäminen; täydennyskoulutus; yhteiset opettajuudet yhä laajemmin*
- *Toisen asteen yhteistyön kehittäminen; toisen asteen koulutusmahdollisuudet*
- *Erityisen tuen rakenteet*
- *Turvallisuus ja valmiussuunnittelu*
- *Yhteistyö laadukkaiden digitaalisten oppimateriaalien tekemisessä ja digipedagogiikan miettimisessä*
- *Kiusaamisen estäminen ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen*

9.3. Maakunnan tasolla

- *Sivistyksen nostaminen näkyväksi; sivistyspalveluiden merkitykseen ja riittävään resursoinnin turvaamiseen liittyvän keskustelun ylläpitäminen*
- *Maakunnallinen tiivis ja säännöllinen yhteistyö esim. Keski-Suomen liiton vetämänä; yhteisiä viranhaltijoiden ja päätäjien tapaamisia; sivistysverkoston toiminnan kehittäminen; sivistysjohtajien Brysselin matka*

- *Yhteisiä hankkeita*
- *Toisen asteen ja korkeakoulutuksen yhteistyö; oppilaitosten ja korkeakouluopetuksen yhteistyö*
- *Digiopiskelun laajentaminen*
- *Työvoiman saatavuuden turvaaminen*
- *Pienten kuntien palvelujen esim. oppilashuollon turvaaminen; opiskeluhoolto*
- *Opetuksen täydennyskoulutuksen ratkaisut*
- *Keski-Suomi kaksoisuran mallimaakunnaksi; urheiluakatemian tuki ja rakenteet*
- *Kulttuurihyvinvointi osana päätöksentekoa*
- *Lasten ja nuorten hyvinvointi ja tuki selkeää ja saavutettavaa*
- *Erityisopetus ja sen tila yleisesti*
- *Kiusaamisen estäminen ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen*

Kehittämiskohteet-luvun yhteenveto

Kunnan taso

- *Kuntastrategian toimivuuden varmistaminen.*
Mitä palveluita tuotetaan/toteutetaan itse, palvelustrategioiden laatiminen.
- *Ammattitaitoisen ja pätevän henkilöstön saannin turvaaminen.*

Seutukunnan taso

- *Seutuyhteistyön tiivistäminen hyvinvointialueen seutujaon mukaisesti.*
- *Yhteisten opettajien (+ muun henkilökunnan) hyödyntäminen opetuksen järjestämisessä.*
- *Toisen asteen koulutuksen yhteistyön laajentaminen.*
- *Yhteisen seudullisen strategiatyön käynnistäminen.*

Maakunnan taso

- *Opettajankoulutuksen ja täydennyskoulutuksen rakenteiden kehittäminen arjen (kunnan) vaatimuksia vastaavaksi (pätevän henkilöstön saannin turvaaminen).*
- *KEOS-tapahtuman palauttaminen maakunnan opetushenkilöstön täydennys-*

10. TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Keski-Suomen sivistyskunnat 2023 – hanke antoi sysäystä muutokseen ja se johtamiseen sekä yhteistyöhön niin kunnan sisällä kuin seutukunnallisestikin. Asioiden eteneminen on kuntien omissa käsissä.

Strategisilla, pitkän tähtäyksen suunnitelmilla on tärkeä rooli. Kuinka kunnan elinvoimaisuus voidaan turvata vuonna 2030? On osattava ja uskallettava tehdä radikaalejakin ratkaisuja realiteettien pohjalta. Seutuyhteistyötä tulee vahvistaa.

Hankkeen osallistujilta saadun palautteen pohjalta olisi suotavaa, että Keski-Suomen liitto mahdollistaisi kuntien toiminnan tukemisen edessä olevan vuoden aikana. Hankkeen yhteen-
vetoseminaari toteutetaan syyskuussa. Sen yhteydessä on hyvä tarkastella tulevia askeleita.

Saadun palautteen mukaan myös keväällä 2022 toteutettu työpajatyöskentely heterogeeni-
sine ryhmineen oli onnistunut ja toimiva ratkaisu. Sille toivottiin jatkoa.

Olemme koonneet seuraavaan prosessin aikana nousseita asioita toimenpide-ehdotuksiksi. Ne ovat suuntaa-antavia ja toivottavasti ajatuksia herättäviä ja toimintaan aktivoivia. Toimenpide-ehdotukset on jaettu kahteen osaan hallintorakenteeseen liittyviin ja kunnan toimialoihin liittyviin. Kunnan, seutukunnan ja maakunnan tason toimenpiteistä, tai ainakin niiden suunnista tulee päättää yhteisesti maakunnan, seutukunnan ja/tai kunnan tasolla. Hallinnonaloittein toteutettavaksi tarkoitetut ehdotukset ovat pääasiassa kuntatasolla päätettäviä ja toteutettavia. Kuntastrategia antaa tähän hyvän pohjan. Tässä on muistettava sivistystoimen laaja kokonaisuus ja sen mahdollisuudet palvella kaikkia kuntalaisia.

Toimenpide-ehdotukset päätöksentekotasoin

10.1.1 Kunnan taso

- *Kuntastrategian toimivuuden varmistaminen*
 - *mitä palveluita tuotetaan/toteutetaan itse*
- *Ammattitaitoisen ja pätevän henkilöstön rekrytoinnin turvaaminen*
- *(Kunnan vahvuuksien korostaminen*
- *Lähipalveluiden turvaaminen)*

10.1.2. Seutukunnan taso

- *Seutuyhteistyön tiivistäminen hyvinvointialueen seutujaon mukaan*
- *Yhteisten opettajien (+ muun henkilökunnan) hyödyntäminen*
- *Toisen asteen koulutuksen järjestämisen yhteistyö*
- *Yhteisen seudullisen strategiatyön käynnistäminen*

10.1.3. Maakunnan taso

- *Opettajankoulutuksen ja täydennyskoulutuksen rakenteiden kehittäminen arjen (kunnan) vaatimuksia vastaavaksi (pätevän henkilöstön saannin turvaaminen)*
- *KEOS-tapahtuman palauttaminen maakunnan opetushenkilöstön täydennyskoulutusseminaariksi*
- *Maakunnan sivistystoimen johdon verkostotapaamisten kehittäminen*

10.2. Hallinnonaloittain toteutettavat toimenpide-ehdotukset

10.2.1. Varhaiskasvatus

- *käynnistetään Keski-Suomen varhaiskasvatusverkosto sekä alueellisesti että maakunnallisesti (varhaiskasvatuksen johtajien tapaamiset alueellisesti ja maakunnallisesti)*
- *päiväkotikoulujen esimieskysymys; voiko päiväkodin johtaja tai koulun johtaja toimia koko yksikön esimiehenä?*
 - *varhaiskasvatus entistä vahvemmin kiinteänä osana sivistystoimintaa*
 - *yhteistyö perusopetuksen kanssa*

10.2.2. Perusopetus

- *tiivistetään sivistysjohtajien verkostoyhteistyötä*
- *opetussuunnitelmayhteistyötä vahvistetaan*
- *toteutetaan yhteisiä kehittämishankkeita*
- *otetaan käyttöön DigiOne –alusta kaikissa Keski-Suomen kunnissa*

10.2.3. Toinen aste

- *vahvistetaan lukioiden toiminnan edellytyksiä, esimerkiksi tarjoamalla kurssitarjontaa etäopetuksen avulla*
 - *Gradia ammatillisen ja lukiokoulutuksen kehittäjänä vahvistetaan*
 - *POKE:n roolia vahvistetaan pohjoisen Keski-Suomen toisen asteen koulutuksen kehittäjänä yhdessä kuntien kanssa*
- *valmistaudutaan mahdollisiin lukiokoulutuksen rahoituksen muutoksiin (mm. pienten lukioiden lisän väheneminen)*

10.2.4. Täydennyskoulutus

- *Keski-Suomeen luodaan kattava kasvatus- ja opetushenkilöstön täydennyskoulutusjärjestelmä, jota koordinoi Jyväskylän kesäyliopisto yhdessä Jyväskylän normaalikoulun kanssa*
- *Kehitetään KEOS valtakunnallisesti vetovoimaiseksi kasvatuksen ja opetuksen täydennyskoulutustapahtumaksi*

10.2.5. Sivistyspalveluiden hallinto

- *lisätään luottamushenkilöiden yhteistyötapaamisia*
- *korostetaan päättäjien ja viranhaltijoiden yhteistyötä asioiden valmistelussa ja yhteistyön kehittämisessä*

10.2.6. Muut sivistyspalvelut

- *sivistystoimen kehittämisessä vahvistetaan kokonaisuutta, johon sisältyy kasvatuksen ja opetuksen lisäksi muut sivistyspalvelut (nuorisotyö, vapaa sivistystyö, taiteen perusopetus, kirjasto, kulttuuri ja liikunta)*

11. LOPPUSANAT

Vuosi 2023 tulee muuttamaan Keski-Suomen kuntien tehtäviä sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä pelastustoimen siirtyessä Keski-Suomen hyvinvointialueen järjestettäväksi. Hyvin voisi todeta, että kunnat syntyvät uudelleen. Sivistyspalvelut muodostavat jatkossa keskeisimmän osan kuntien tehtävistä kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

On ollut hienoa, että olemme saaneet olla mukana tämän merkittävään uudistukseen valmistautumisvaiheessa. Keski-Suomen liitto on ollut edelläkävijä käynnistäessään *Keski-Suomen sivistyskunnat 2023* hankkeen.

Hankkeen yhteenvetoseminaari toteutetaan 3.2.2023. Tuolloin kootaan kokemukset ja katsotaan, millä tavalla sivistyskunnat toteuttavat tehtävänsä. Samalla linjataan kuntien välisen yhteistyön tulevaa suuntaa.

Toivomme, että tämä raportti osaltaan edesauttaa kuntien työtä tulevaisuuden rakentamisessa. Keski-Suomessa osataan paljon ja mahdollisuuksia on paljon. Osataanko tämä potentiaali hyödyntää maksimaalisesti kunta-, seutukunta- ja maakunnan tasolla? Uskomme vahvasti, että Keski-Suomi on kasvatuksen, koulutuksen ja sivistyksen mallimaakunta valtakunnassa!

Jyväskylässä 24.11.2022

Juha Tolonen

Markku Suortamo